

INSTITUT ZA LIKOVNE UMJETNOSTI
ZAGREB

12101

stun Bauer:

Analiza postave zbirke
moderne plastike u gipsu

Zagreb, 1948

33/5

prof. dr. Ante Bauer

A N A L I Z A P O S T A V E

Z B I R K E M O D E R N E P L A S T I K E

u

G i p s o t e k i

Z a g r e b

1948.

U - V O D

Postav jednog muzeja nameće niz problema kojo treba riječiti, da se dobije i poluči ono što jedan moderni i savremeni postav muzejske zbirke zahtjeva. Muzej nije i nesmije da bude sakrosanktni privilegij izabranog broja stučnjaka. Muzeji nisu i nesmiju biti samo znanstveni zavodi, u kojima će se izlagati materijal sa kriterij stručnjacima, dok se na interes i prilagodjivanje najširem sloju domaće publike nebi obraćala dovoljna ili čak nikakova pažnja. Muzeji su svojina najširih narodnih slojeva i tek onda kada bude interes tih najširih masa za muzeje polučen u punoj mjeri, tek onda će važnost muzeja polučiti svoj pravi značaj, a muzeji će postići svoju punu i pravu vrijednost.

Treba znati i to, da je bitna razlika izmedju današnjih posjetioца u muzeju i onih koji su ranije ulazili u mujejske zbirke. Raniji posjetioci bili su tek manji krug sa više ili manje stručnim znanjem i poznavanjem muzejskog materijala ili vremena iz kojeg taj materijal potiče. Dakle publika sa izvjesnim predznanjem. Ova publika dolazila je u glavnom radi užitka i razenode ili, a to je manji broj i većinom samo stručnjaci i naučni radnici, radi stručnog rada u mujejskim zbirkama. Danasinja publika naprotiv, dolazi u prvom redu da proširi horizont svoga znanja i da osjeti i primi vrijednosti, koje je ranije vrijeme ostavilo nama u nasljedstvo. Većina ove publike je bez predznanja, bez stručne spreme, pa često i bez poznavanja nejedanovnjih pojnova o vremenu i materijalu u vozi sa zbirkom u koju je ušla.

Izlaganje mujejskog materijala mora dakle biti usmjereni u glavnom prema ovoj i ovakvoj publici. Na-

čin izlaganja mora biti takav da ne umara, nego da publike ipak ima primarni učinkoviti učinjanja i razonode u tim zbirkama, jer će jedino u tom slučaju imati potrebu da opet dodje u ove zbirke. Našoj publici, koja je ritmom vremena povučena u brainu života, nije potrebno mnoštvo materijala, nego u prvom redu važan materijal, preko kojega će se stvoriti sliku i kriterij o pojmu i vrijednosti. Muzeji imaju danas i jednu još važniju funkciju - da ocjene vrijednosti koje su stvorile i ostavile ranije generacije i da ovako ocjenjene vrijednosti stave pred posjeticca. Muzeji, dakle, moraju odgojiti publiku i dat im kriterij o vrijednosti.

Gipsoteka je već po karakteru svojih zbirki u prvom redu namjenjena u didaktičke svrhe. Već sam princip prikupljanja materijala primarno određuje njegovu namjeru široj publici, a tek druga, ali uz sekundarne komponente muzejskog rada, je naučna. Stoga smo se i kod postave izloženih muzejskih zbirki vodili prema principu izlaganja za najšire slojeve posjetitelja i nastojali smo uskladiti izložbeni prostor tako, da postav zbirke sam po sobi vodi posjetitelja kroz muzejске dvorane. Da posjetitelj, ako se prepusti muzejskim zbirkama, da ga one same usmjeri kojim putem treba da ide i što treba da vidi. U kolikoj mjeri je to polučeno, to redovito i najbolje pokazuje praksa - to se vidi kada neopasice promatramo publiku kako prolazi kroz muzejsko dvorano, kojim putem se kreće kroz dvorane i što zapala. Prema tome možemo eventualno naknadno korigirati raniji postav dvorano i ukloniti nedostatke koje ranije nismo primjetili.

Kod određivanja izložbenog prostora za pojedinog majstora i kod izbora materijala za izlaganje držali smo se u prvom redu znanstvenog principa u granicama tehničkih mogućnosti. Ovo nije bilo izvedivo u punoj mjeri, jer smo od pojedinih

majstora, koji su u našoj plastici imali veći značaj, imali prenali izbor materijala za izlaganje, pa je prema tome i stavljen u manji izložbeni prostor. Izbor materijala bio je u glavnom usmjeren na značaj i glavne karakteristike cijelokupnog opusa dotičnog majstora. I ovdje se nije to moglo u cijelosti izvesti kod svih umjetnika, jer od pojedinih manjkaju baš ona djela, koja su za dotičnog majstora najznačajnija. Osim toga i same prostorije uvjetovale su u znatnoj mjeri izbor izložbenog materijala obzirom na veličinu. Morale su izostati sve monumentalne plastike, koje su većih dimenzija od onih, koje prostor može primiti i koje u tom prostoru mogu biti bar donekle muzeološki postavljene. Isto tako su morale izostati sve manje plastike, koje se mora postaviti u vitrinama. Ovo ih tehničkih razloga nije bilo provđivo, a izlaganje sitne plastike bez vitrina, pokazalo se neuputno. /Gipsoteka ima manjeru sitnu plastiku izložiti u zasebnoj dvorani u III. katu dvorišno zgrade, gdje bi bila izložena cijelokupna sitna plastika - figurice, skice, plakete, i medalje/.

Sav ovaj materijal, koji nije izložen, postavlja se u dvoranu za studij, koja se uređuje po drugim principima i čiji prostor nije galerijskog odnosno izložbenog karaktera.

Estetski princip postava bio je primaran za kompoziciju kako pojedine dvorane, tako i cjeline ukupnog izložbenog prostora. Nastojalo se dvorane postaviti tako, da u prvom redu ne budu pretrpane i da masom izložbenog materijala već na prvi utisak ne dje luju zamarajuće. Svaki izložbeni objekt nastojalo se postaviti tako da ima dovoljnu distansu za promatranje, da je postavljen tako, da ne djeluje negativno na objekt koji stoji do njega, odnosno da ga se ne postavi tako,

da kraj drugoga objekta ne dodje do izražaja, da se kraj njega ne izgubi i umanji u vrijednosti.

Ovdje se morelo poziti na rasvjetu, koja u prostorijama Sipsoteka nije zahvalan problem za rješavanje postava. U prvom redu zato, što izvor svjetla pada previše nisko - potrebno bi bilo zapravo odozgo ili barem visoko sa strane i po mogućnosti sjeverna strana - drugo što je rasvjeta sa dva izvora i to prije podne u jednom pravcu, a po podne u drugom. Zgrade su orijentirane u pravcu sjever-jug i tome se nije moglo izbjegći. Tek u nekim prostorijama, gdje je to postav izložbenog prostora dozvolio, razdjelio se prostor u dva djela tako, da je svaki osvjetljen sa jednog izvora. Ali to je donjelo lošu poslijedicu, da je u izvjesni dio dana jedan dio prostora bolje osvjetljen, a drugi slabije.

Nastojalo se kod postava izložbenih objekata paziti na izvor svjetla - da izložbeni objekt ne dodje u plohu, kroz koju svjetlio dolazi u izložbeni prostor. U tom slučaju gubi plastika treću dimenziju i dolazi do izražaja jedino kao silhueta, a posjetilac nije u mogućnosti da ju vidi. Ovo osim toga umara oko, što posjetioca umara fizički.

Postament na kojem je plastika izložena je isto tako odlučujući faktor, koji uvjetuje, da vrijednost izložene plastike dodje do prvog izražaja. Visina postamenta mora se odrediti prema samoj figuri - visina na kojoj figura djeluje, odnosno na kojoj najviše dolaze do izražaja sve njezine kvalitete. Odlučno je i to, da se visina postamenta često mora podrediti i okolini. Dvorana, zanimljena kao jedna jedinstvena kompozicija u-

vjetuje da sve dimensiije budu uskladjene tako, da jedna drugu ne pokriva, da jedna popuni onu prazninu, koju druga figura prouzrokuje. Kraj niza figura koje su morale biti visoko postavljene, trebalo je postaviti takove plastike, koje će popuniti prazninu koja je nastala u dolnjem horizontu. Tamo gdje izvjesni broj figura akcentuiraju vertikalu, moralo se postaviti takove plastike, koje će dati izvjesne varijacije, koje će razbiti to jednosmjerno akcentiranje i dati horizontalne akcente. Pazilo se na to da pojedini predmeti ne bi bili stavljeni prenisko, a drugi previsoko, da se posjetiocu uštedi svaki fizički napor kod razgledanja izložbenih objekata.

I ovdje dozvoljeno diktira sam izložbeni objekt - postaviti figuru na niski postament, da se dobije efekat u dolnjem horizontu, određuje karakter same figure, da li ona na takovom postamentu dolazi do izražaja i da li je njena vrijednost na takovom postamentu polučena ili nije. Izloženi objekt, ako je sastavni dio zbirke koja se izlaže, nosnije u tom prostoru biti tek dekorativni objekt. Za dekoraciju prostora mogu se upotrebiti najrazličitija sredstva, ali ne materijali koji je istovremeno i izložbeni materijal.

Da se unese nešto promjeno, ritma i života u izložbeni materijal, a da se ipak ne mjenja i ne slabí glavni akcenat koji mora ležati isključivo na plastici, izloženi su crteži, po mogućnosti skice za spomenike pojedinih majstora. Ovaj materijal izložen je na stolovima i na zidovima kao materijal, koji je pod-

redjen plastici i koji je u izvjesnoj mjeri popunjava i prati.

Da se ublaži masa postemonata, nastojali smo dati izvjesno varijacije sa konzolama.

Za postav zbirke moderne plastike - za razliku od Antike - oslikane su dvorane sa svjetlim neutralnim tonovima. Nastojalo se dobiti takav ugodjaj, da se eliminira djelovanje samog po sebi neugodnog i nepodobnog tvorničkog prostora, koji nije gradjen za vrh kojoj je sada namjenjen i koji se nikada i sa nikakvom adaptacijama neće moći potpuno prilagoditi i urediti za izlaganje ovakovih zbirki. Kod pojedinih značajnijih djela, da bi se dobila što potpunija vrijednost dottičnog djela - u smislu "misse en valeur" - postavljene su pred zastore, u niše ili tako da se posjetilac na svom putu kroz izložbeni prostor mora prema njim sastaviti. Ovi zastori ujedno svojim kolorističkim efektima oživljuju prostor, naglašavaju distancu i akcentiraju ona djela, koja nose dominantu u domaćem prostoru.

Postav je razvrstan u zbirci moderne plastike u glavnom kronološki, odnosno u granicama mogućnosti prema autorima. Za razliku od postava Antike, u kojoj je primarni kriterij bio stilski.

Cjelokupni postav zamišljen je tako da zadovolji i estetski i instruktivni sadatak. Kroz dvije godine izlaganja u Gipsoteku vidjeli smo da kod donaće moderne plastike publike traži više instruktivne podatke nego estetske momente. To je pogotovo potencirano time, što je neposredno u kompleksu Gipsoteka zbirka klasične Antike, koja je duže sabrana sa izrazitim estetskim kriterijem i tendencijom da prikaže stilsku geniju grčko unjotnosti, ali sa bogettom tematikom sadržaja upućuje na instruktivni mono-

nat. Manjka genetički prelaz iz klasične antike preko starohrvatske, renesanse i baroka do moderne plastike. Radi toga publika iz antike preskače vremenski razmak od gotovo dvije tisuće godina i prelazi na modernu plastiku.

Da bi se zadovoljilo i instruktivni kriterij - koji je nesumnjivo morao biti podredjen već radi samog karaktera zbirke u kojoj neminovno estetski momenat mora ostati dominantan - postavilo se, uz izložbeni materijal svakog autora, kratku legendu o njemu sa osnovnim biografskim podacima i glavnim značajkama u njegovem opusu. Ovo je stavljeno u prostoru tako, da nije akcentuirano ni po formatu ni po tekstu. Na pišaćem stroju ispisani karton, sa estetski rasporedjenim tekstrom, postavljen je tako da je dovoljno uočljiv svakome tko će čitati natpise i tražiti podatke, a neće smetati onoga koji će se predati impresiji i umjetničkoj vrijednosti izloženih djela.

Važno je pitanje gdje, kako i koliko postaviti posjetiocima u izložbenim dvoranama mogućnosti sa sjedenje. Publika, kada prolazi kroz veliki muzej, umori se. Fizički umor potencira i psihički i rezultat jo i po publiku i po muzej kod takovog posjetioca, u koliko nije negotivan, ali manjkav sigurno. Zato je potrebno da se posjetioc može, nakon što pregleda izvjesni prostor, odmoriti i fizički, a i psihički, jer ovdje je psihički umor daleko važniji i odlučniji nego fizički. Osim toga važno je i da kod izvjesnih važnijih i značajnijih spomenika publika ima mogućnosti sjesti i smireno i odmoreno prošiviti umjetničku vrijednost toga djela. Neki će posjetioc doći u muzej možda samo radi jednog jedinog spomenika, radi jedne dvorane ili jednog umjetnika. Taj će se na jednom mjestu dulje zadržati. Vrijeme njegovog zadržavanja pred

tim djelom, odnosno u toj dvorani sigurno će biti uvjetovano, da li će biti u mogućnosti da ovdje udeblne sjedi ili li će morati cijelo vrijeme stajati. Pružena mogućnost za sjedenje nije rješena time, ako se samo postavi dovoljan broj stolica i počasnjesti ih tamo gdje za to ima dovoljno mesta. Važno je gdje se postavlja mjesto za sjedenje. Publike kada je unutra redovito ne bira gdje će sjesti, nego sjedno tamo gdje ima mesta. Zato mjesto za sjedenje treba da bude planski poglavljeno tamo, gdje će posjetioc odmah imati onaj aspekt, koji smo sa postavom zbirke želili polučiti. Redovito su izvješni aspekti bolje uspostavljeni, odnosno slabije. Zato se promišljenim postavom mesta za sjedenje može polučiti baš to, da se posjetiocu sadrži onaj pogled koji je najznačajniji i koji će ili u dvorenii ili pred kipom najviše reći. Rjedki su oni posjetioci koji si biraju mjesto gdje će sjesti. Takovi si izaberu izvješni pogled ili izvješni objekt i sjedu pred njega. Za takvog posjetioca je svejedno gdje će stajati stolica, jer će si ju sam donjeti tamo, gdje će njemu odgovarati.

Kako i na koji način i u kojem obliku postaviti ova mesta za sjedenje, nastojali smo rješiti na razne načine. Forma stolice, klupe, stola, i mjesto gdje stoji, sve to igra odsudnu ulogu u kompoziciji izložbenog prostora. Teško je bilo zamisliti u zbirci Antike da stoje moderni stolci. Zato se nastojalo dati jednu formu, koja nije kopija antike, ali je usklađena tako da ne smeta i ne upada u oči. Osim toga lako se dade prenositi.

Toko je bilo u zbirci moderne plastike. Stilska garnitura sa dva naslonjača i dva stolca oko malog niskog stola, na kojem su pod stakлом Valdecovi crteži, postavljena u dvorani Rendić - Valdec, odgovara i vremenu i načinu, a i motivima izloženim u toj dvorani /naročito

Rendićevim portretima. Bilo bi poželjno naći jedno srećno rješenje i sa ostalo dvorano. Za sada je to ovde ostalo tek improvizirano ili sa par ugradjenih klupa, koje su planški postavljene i usmjerenе ili na izvješnje značajno ospušte ili sa sedatkom da dijele prostor ili izložbeni materijal.

U postavu dvorana sa slovenskom plastikom, gdje je ujedno i završni izložbeni prostor u Gipsoteki, u planu je postav jedne manje prostorije u kojoj bi bio isključivo samo mjesto za sjedenje. Odavde je lijep pogled na gornji grad, koji se vidi u interesantnoj urbanističkoj formi. Tako bi se pružila posjetiocu mogućnost da se odmori uz izgled na mirnu, estetsku formu historijske arhitekture. Ovo je namjerno učinjeno, da publike iz muzejskih zbirki ne ispadne odmah na ulicu i da se usmjeri dan na tramvaj i aut mobile, na promet i slično, nego na jedan estetski momenat, kojega posjetioc pređe dnevno vani i izvan zidova muzeja.

Prozori u toj prostoriji ostali su radi izgleda van neapanirani, dok je u svim izložbenim prostorijama sa opaniranim prozorima zatvoren pogled iz dvorane. Apaniranjem prozora je ujedno dobivena sniranija rasvjeta, a i neestetski izgled na okolicu zgrada ne smeta ugodjaju unutar izložbenih muzejskih dvorana.

ANALIZA POSTAVA ZBIRKE MODERNE PLASTIKE

Postav svakog pojedinog djela zbirke moderne plastike u Gipsoteki načinjen je planiski. Za svaku dvoranu načinjeno je predhodno niz sačeta i skica kako i na koji način da se uredi prostori, kako pojedine dvorane tako i cjeline izložbenog prostora. Kod toga se računalo u prvom redu sa materijalom kojim se raspolaže, zatim sa planom u koji se ima pojedine dvorane uklopiti sa ostalim dvoranama u jednu cjelinu, odnosno se cijelim kompleksom zbirke donaće savremene plastike. Moralo se voditi računa da se uravnoteći materijal pojedinog majstora prema važnosti kojeg zauzima u našoj domaćoj plastici, odnosno prema materijalu s kojim Gipsoteka raspolaže. Za pojedine majstore, koji imaju veće značenje u našoj domaćoj plastici uzeto je relativno malo mjesto i izložen manji broj radova i to radova manjeg značenja za dotičnog majstora. To su uvjetovale razne okolnosti radi kojih se pojedinog umjetnika nije moglo kompletirati u zbirkama Gipsotekе. Radi ponajmanja značajnijih i reprezentativnijih stvari u zbirkama Gipsotekе, izloženi su od izvješnjih umjetnika njihova djela manje značaja da se barem kvantitativno i u prostoru hedomještiti kvalitetu i prikuže značenje toga majstora u razvoju naše savremene domaće plastike. Postepeno će se u ovoj prostor postavljati ona djela dotičnog autora, koja će se vremenom nalaziti, a koja će za njega biti značajnija od sada izloženog materijala.

Postav zbirke morao se podrediti prostoru s kojim se raspolaže i u granicama mogućnosti, koje prostor pruža, postaviti zbirku. Te okolnosti su uvjetovali mnoge kombinacije koje bi u drugom prostoru sigurno bilo dragočiće postavljene.

U las u zbirku moderne plastike zamislijen je sa velikom dvoranom u prizemlju dvorišne zgrade. Ova dvorana bila bi za časno vrijeme ujedno i ulaz u historijsku zbirku, koja bi bila u ovoj zgradi u prizemlju postavljena u formi zbirke sa studij a ne galerijski, radi prenalog i ne-podesnog postava.

U ovoj ulaznoj dvorani izlagale bi se uvjek najnovije nabavke za zbirku. Gipotek da ih se time istakne, prije nego ih se postavi u izložbenoj dvorani sa ostalim djelima doličnog autora, odnosno u dvorani za studij.

Ovakovo izlaganje pojedinih djela ima svojih pozitivnih strana. Ovo je u prvom redu radi toga da se istakne, da je nešto novog načinjeno u muzeju, da se osjeti da je muzej organizam koji živi i raste, da se istakne da je nova načinjava ili knapljena ili poklonjena, ili dana u počrnu odnosno na izlaganje. Time se polučuje interes Šire publike i za unutarnji rad u muzeju. Posjetiocu koji će češće doći u muzej viditi će redovito neke promjene već neposredno na samom ulazu u zgradu odnosno u zbirku. Nova nabavka stajala bi u toj dvorani najduže 3 - 10 dana, da publika koja će češće ili redovito dolazi jedan - dva puta mjesečno u muzej, da joj se ne ponovi ista slika neposredno na ulazu u zgradu. Postav nove nabavke u ovom prostoru pruža mogućnost, da se nova nabavka odmah izloži bez da se mijenja postav dvorane, u koju bi ova trebala da bude uklopljena. Umjetni novi izložbeni predmet u jednu dvoranu često puta uvjetuje potpuno novi postav cijelog prostora, odnosno cijele dvorane, pogotovo ako se radi o plastici, koja je monumentalna ili značajna za doličnog autora. Ovakove primjene često su uvjetovane sa tehničkim poteškoćama i materijalnim izdacima

koji ili nisu predmetni ili su iz bilo kojih razloga neizvodivi. Radi toga je kombinacija ovoga postava novih nabavki u ulaznoj dvorani sretno rješenje sa znatnim pozitivnim stranama. Ovaj prostor može poslužiti i za povremene izložbe izvjesnog materijala vezane na temu, autora, materiju, natječaj i slično.

Osim plastike koje bi bila izložena kao nove nabavke ili u povremencim izložbama, nebi u toj ulaznoj dvorani bila ni jedna druge plastika. Za dekoraciju prostora dođe bi u obzir eventualne fotografije ili slike - ili kakvi drugi dekorativni objekti - ali ne plastike. Plastike su ovdje kao dekorativni objekti isključene u prvom redu radi toga da ne konkuriraju onim plastikama koje će biti postavljene kao izložbeni materijal. Drugo, da plastika koja je nosioč glavnog akcenta ovog muzeja ne padne na dekorativni element u prostoru koji ima da bude priprava za ulaz u izložbeni prostor.

Ova ulazna dvorana služiti će i voditeljima grupa i prodavašima da mogu u jednom širem prostoru okupiti veći broj od više desetaka ljudi i održati u vredno predavanje prije ulaza u izložbeno dvorane, što je naročito važno za škole i organizirane grupe posjetilaca.

Za predhodnu orijentaciju publici, ovo u glavnom pojedincima odnosno posjetiocima izvan organiziranih grupa, je već u samom stabištu na crte cijelog kataloga u kojem su ucrtane sve dvorane i označen prostor kojeg sazima pojedini autor. Ujedno je označen pravac kojim je početno da publika prolazi da bi bila u stanju da vidi cijelu zbirku. Akcenat označen u prostoru išao je istim putem. Akcenti koji treba da dirigiraju tok kojim publika treba da ide, usmjereni su istim pravcem.

Kako ova daljnja ulazna dvorana još nije dovršena, te je u I. katu dvorišne zgrade u prvoj dvoranu zbirke moderne plastike, neposredno na samom ulazu predviđen prostor za "uvodno predavanje". Nedostatak ovoga prostora je taj, što je zapravo neposredno u izložbenom kompleksu. Publike koja dolazi u ovaj prostor ima otvoren pogled u cijeli niz dvorana koje se nastavljaju. Zato ovaj prostor nije podesan za bilo kakovo predavanje širug opsega, nego samo najosnovnije upute o izloženom materijalu, o toku vodjenja i slično. Publike nije u stanju da se u tom prostoru koncentriira na predavanja.

Da bi se donekle izolirao prostor na ulazu i da se zatvori direktni pogled na izvor svjetla, što neugodno djeluje i u stvari ubija prostor, postavljeni su između stupeva nasuprot ulaza ~~z a s t o r i~~. Negativna strana ovog ulaznog prostora je u tome što je lijevo od ulaza široki pogled na niz dvorana, u kojima je rasvjeta jača i prostor svjetlij, nego u ovoj prvoj dvorani. Radi toga privlači ova strana posjetioca intenzivnije nego desna strana u kojoj je zapravo početak izložbenog prostora i materijala. Da bi se umekšao prostor u ovoj prvoj dvorani važno je bilo, da su baš postavljeni zastori a ne paravani. Zastori su postavljeni izričito radi toga, da se unese bar nešto toplino u formi, liniji i materijalu, tipični, hladni, tvornički prostor, koji ni po arhitektonskoj formi ni poslaboj rasvjeti nije podesan za izlaganja. Paravani daju dojam zida i u znatnoj mjeri mogu se upotrebiti da se formira prostor u dvoranama. Zastor naprotiv, djeluje daleko lakše i može ga se dobro primjeniti baš u ovakvim postavima, gdje treba da unese života i topline. U stvari da spasi prostor i da ga učini uporabivim.

Da bi se privuklo publiku u pravi tok i da se naglesi pravac kretanja na desnu stranu, akcentuirano

je postavljena rendigeova figura "Per-
pročelje donne stijene, spomenik" na
spomeniku, a na zasjajjenom prozoru postavljen je
zastor, koji je prilično intenzivan
u koloru i koji time oživljuje aranžman ovoga
detalja. Iz perspektive koja se pruža na ulazu u izlož-
beni prostor i kada ovdje je po-
lošen najintenzivniji kolori-
stički efekt, koji ponaje, da se posjetioce
usmjeri u tom pravcu.

Intimniji tom koji je dan u aranžemont
ugla - sa stilskom garnituron i stolom na kojem su
crteži kipara Valdeca ima jednu pozitivnu str-
nu, koja daje publici jedan ugodnaj mir i u izvjesnoj
mjeri liriko - u koliko je to moguće u ovim hladnim bo-
tomskim tvorničkim prostorijama.

Većina publike koja dolazi u nešto muzejske ovo-
zane ima jednu osnovnu pogrešku - da
čeli u što krađem vremenu pređi svo dvorane, sve zbirke,
viditi sve izložene predmete i pobroti utisak koje nije
u mogućnosti da sredi i doživi - i na koncu premoren iz-
lazi is maneja u glavnom bez doživljaja i bez osjećaja
 vrijednosti, koja u себi nosi muzejsku zbirku. Zato je
 svrha ovog intimnog ugla, da djeluje na posjetioce smi-
rujuće i da brinu, na koju inklinira savremeni posje-
tilac, u što je moguće većoj mjeri svede na minimum.

Osim toga i sam materijal koji je na stolu iz-
ložen pod stakлом - crteži "iz dječke bilježnice" kipa-
ra Valdeca - sam taj materijal traži ugodnaj, koji će
dozvoliti i omogućiti zapazanje detalja na koje su iz-
loženi crteži i usmjereni. Ovi crteži protinju su i na-
dopuna izloženom materijalu i dokument koji certava
 vrijeme u kojem je Valdec živio. Ovaj materijal znatno
 pridonosi upoznavanju vremena i prilika u kojem je autor

Zivio.

Dalnji postav u ovom prostoru bez poteškoća usmjeruje dalji tok posjetitelja pređi djela kipara Valdeca, koji je na Rondića izložen u ovcj prvoj dvorani.

U djelima kipara Valdeca imamo izvjesnih reprezentacija u izloženom materijalu. To su skice u reljefu - personifikacije gora u Hrvatskoj i skice u okrugloj slobodnoj plastici - personifikacija riječa u Hrvatskoj. Ovakav materijal kod drugih majstora nastojali smo izbjegći u prvom redu radi toga, da se ne ponavlja slični motiv, drugo da se ne ponovi red kao kod ovih Valdeco-vih plastika, i naporan da se ne dobije utisak da se autor sam po sebi ponavlja i da nema širi reportoar svojih motiva. Kod Valdeca morao se izlučiti ovaj materijal u punom opsegu radi toga, što u zbirkama Gipsoteke Valdec nije zastupan u onom opsegu, koji mu prema značenju sa našu savremenom likovnu umjetnost pripada. Da se već samim prostorom, koji je u izložbenom kompleksu dan Valdocu, neglaci njegov značaj, to je poluženo više kvantumom nego kvalitetom, koja bi nu u stvari odgovarala.

Prikaz značaja Rendićevog opusa u znatnoj mjeri zadovoljava, promda sa relativno slabijim materijalom. On je uglavnom portretista i kao takav je ovdje prikazen sa svojim ranijim radovima. Od kasnijih pompoznih portreta nema na čalost ništa prikazano. Ali su zato ovi raniji portreti historijski značajniji, jer su u stvari prvi portreti u domaćoj modernoj plastici.

Od nadgrobnih spomenika, koji su iz portreto Rendićevo života donosi, je relativno male reprezentacije spomenik Borkovcu, ali zato je baš na ovom spomeniku, već po samom motivu, neglažen nadgrobni značaj. Od niza monumentalnih spomenika na čalost nije sačuvana ni jedna skica, a kako li cijeli spomenik.

Prilično jo manjkavo prikazan opus kipara Valdeca.

I on je značajan kao portretista. Međutim, ovi portreti su u glavnom reprezentativnog karaktera /Strossmajur, Raški, Nikita Crnogorski, Lunošek/. Strossmajerov epifat Valdeca. Motivi, kompozicija, obrada materijala i detalji, dekorativnost i romantičnost doju materijalnu sliku sanog Valdeca. Njegova monumentalna plastika zastupana je tek sa skicama sa spomenike Dositeju Obradoviću i Raškom.

Izložbeni prostor sa djelima kipara Frangeša nazivamo slijedeću, drugu i polovinu treće dvorane u I. katu. Druga dvorana, koja je cijela ispunjena djelima Frangeša i optički i prema ugadjaju, razdijeljena je u dva dijela. U desnom djelu dominira skica sa spomenik kralju Tomislavu, sa modelima velikih reljefa, a u lijevom djelu dominira Malinov nadgrobni spomenik.

Prostor povezuje kompozicija "Bijeg u Egipat", koja stoji u optičkoj sredini prostora i time povezuje obe polovine dvorane u jednu cjelinu, a ujedno prosjeća os koja je, radi prolaza, naglašena i veže niz od četiri izložbene dvorane. Ova kompozicija, postavljena na tom mjestu, sugestivno tjeru posjetioca da skrene iz ove osi, koja povlači posjetioca u pravcu prema drugoj dvorani, prije nego je vidio i pregledao ovu dvoranu. Već time što je skrenuo u desnu polovinu dvorane, posjetilac gubi perspektivu u os slijedeće dvorane, a akcenti koji su postavljeni u pravcu njego-dvorane, a porazmješteni su tako da posjetioca pogov kretanja, porazmješteni su tako da posjetioca postepeno zaustavljaju i privleče pažnju.

Postavljaajući ovu dvoranu u prvoj alternativi, predviđena je bila cijela Frangešova animalistika, koncentrirana na jednom prostoru. Ovaj pokušaj bio je negativne rezultate, jer se - postavljena djela na okupu - dobio dojam seljačkog dvorišta sa obiljem raz-

nih domaćih životinja, što Frangeš u ni jednoj svojoj kompoziciji nije dao, niti je imao namjeru dati. Osim toga sibi se potpuno individualni karakter svake od ovih figura, koji je baš značajan za ova Frangešova djela. Stoga je ova cijelina namjerno rasbijena i u interesu postava raspoređjena tako, da svaka stvar s toji za sebe kao individualno djelo.

Frangešove plakete i skice za reljefe postavljene su u prozore. Ovo je učinjeno radi toga, da se dobije jedan intimniji kut u kojem bi ta sitna plastika došla jačo do izražaja. Ovo rješenje nije sretno, jer ima taj nedostatak da predmeti ovako izloženi djeli su kao odloženi ili drugorazredni materijali ili pak kao dekorativni postav. Ovo nas upućuje na izbjegavanje ovakovih aranžmana u postavi izložbenog materijala /postavljanje u prozore, na peći mjesto na postemente, na stolove, stolce, ormare i slično/.

Prolaz u treću dvoranu dao je poteškoće u rješavanju postava. Već sam prostor unutar kontinuiteta cijelokupnog prostora nije pogodovao za lako rješavanje postava. Naglašena os, koja ide kroz nekoliko dvorana u jednom pravcu, nastavlja se i u slijedećoj dvorani. Ovo je još akcentuirano time, da je pod u slijedećim dvoranama viši, pa je ulaz u četvrtu dvoranu uvjetovan sa stubama /koje se u danu osi penju u dvoranu sa djelima tripara Deškovića/. Kako je ovaj ulaz već naglašen i sa stubama i sa sanom osi, koja se u nizu dvorana završava baš na ovom ulazu, to je - da se unekša tvrda forma tvorničkih prostorija - načinjen na ulazu luk, koji je zamjenio tvrdi ugaoni ulaz. Ovaj luk odgovara i debljini zida i daje dojam funkcionalnog luka. Po svom ugodjaju ovaj luk dobro djeluje na prostor sa jedne i sa druge strane.

Treća dvorana razdjeljena je sa nabranim za-
storima u otvorenoj plavoj boji na dva dijela i razdje-

ljena na dva autora - na Frangeša i Kerdića. Prostor je rasporedjen tako, da je desna strana upotrebljena za postav Frangešovih djela, dok je lijeva za postav Kerdića. Lijeva strana je u toliko pogodnija, što je u osi prolaza i znatno svjetlijeg nego desna strana. Da bi se neposredno na ulazu u dvoranu označio pravac posjetiocu i da mu se sa samim izložbenim materijalom odredi pravac kamo treba da ide - da ga akcenti u postavu privuku i odrede smjer kretanja u dvorni - postavljena je Frangešova velika kompozicija "Kuriri" tako, da ju se neposredno na ulazu u ovu dvoranu mora zapasiti. Da se akcenat ovoga prostora još pojača, postavljena je jedna kompozicija, živila u silueti i pokretu, koja je akcentuirana i po sadržaju i rednji /Nošenje ranjnika/. Na ove dviјe kompozicije stavljen je akcenat u postavu izložbenog prostora kao akcenti koji imaju dužnost, da odrede smjer kretanja publike.

Velika kompozicija "Kuriri" стоји tako, da odmah daje jak plastički efekat, ali ju se može u cijelosti vidjeti tek kada se dodje pred grupu. Odavde je i najbolji pogled na veliku Pietu - sponenik palim ratnicima na Mirogoju - Radcuš-Turkalj, koja стојi na dnu ovog dijela dvorane.

Monumentalna kompozicija Pieta, Radcuš-Turkalj, smještena je ovamo iz tehničkih razloga, koji su uvjetovali postav grupe baš u ovom prostoru. U dvoranu Radcuša nije mogla biti montirana radi visine figure i radi toga, što ta dvorana, vjerojatno, ne bi bila u mogućnosti isdržati točinu ove figure. Isto tako i dvorane sa radovima Turkalja, po visini ne bi odgovarala za postav tako visoke kompozicije, kao što je Pieta. Stoga je figura postavljena u ovu dvoranu Frangeš-Kerdić, jer od raspolaživog prostora ova je najbolje odgovara.

Opus Frangešev prikazan je prilično iscrpheno. Njegova monumentalna plastika prikazana je sa Malinovim spo-

menikom, skicom za nadgrobni spomenik obitelji Leitner i spomenikom kralju Tomislavu /skicom i detaljima/. Portreti su prikazani sa renim portreton "Rimljanin", sv. Dominikon i jednim od njegovih najboljih, portreton njebove majke. Ujegovi nacionalni motivi inspirirani narodnom pozicijom su "Kuriki", "Guslar", pa reljefi i figure folklornog karaktera. Prilično iscrpno je dana Frangešova animalistika sa konjima, krava, svinje, ovcem, puranom. Muški akt ima par varijacija u izložbenom prostoru, dok je ženski akt jedino na zidenu u vrtu pred zgradom.

Izlaskom iz deonog dijela dvorane koji je u glavnom namijenjen Frangedu, dolazimo u lijevi prostor koji je namijenjen Že r d i ē u . Najvažniji materijal Kerdica leži u plakotama i reljefima koji su izloženi u uglu dvorane, gdje je postavljena mogućnost sjedenja. Ovaj ugao je kao takav i akcentuiran iz više razloga. Prvo da se stvari ugodnaj koji odgovara razgledanju citne plastike, drugo radi toga što se u ovom prostoru morala publike kretati u dva pravca. Ako se posjetitelj propusti akcentima koji mu u izložbenom prostoru određuje smjer, doći će pri završetku razgledanja dvorane u protivni pravac od onoga kojim treba da ide. Prvi utisak na ulazu u dvoranu ne sumnjivo akcentira u dnu dvorane vrata sa lukom i stubama i neposredno do ulaza ovoj ugao sa sjedištima. Ti akcenti ne dozvoljavaju posjetiocu da izgubi orijentaciju i da dodje u dilemu, kojim smjerom će se dalje kretati.

Posjetitelj može ovdje staloziti utiske primljene u prve tri dvorane sa djelima majstora naše starije kiparske generacije. Qvo je počelo obzirom na slijedeću grupu majstora, koja je izložena u drugom djelu prostora u I. katu dvorišne zgrade.

Opus Kerdidov nije obuhvaćen iscrpno. Tu su u prvom redu plakete. Za sada su izložene samo plakete većeg formata. Medalje i manji format može se izložiti

jedino u vitrinama. Ovo je iz tehničkih razloga sada neprovjedivo. Obuhvaćen je prilično iscrpno opus nadgrobnih spomenika, ženski akt i portreti. Monumentalnu plastiku reprezentira "Zlatarevo zlato". Gotovo cijeli ostali opus Kordićev biti će izložen u dvorani za studij. Jedino je manjkava kompozicija "Olataři u crkvi sv. Blaže" u Zagrebu, koje se na žalost ne može u cijelosti postaviti. Manjka u postavu Kordićeve dvorane nis toga, što bi trebalo da ga se iscrpno prikaže kao umjetnika. Pogotovo njegov rad na polju umjetnog obrta. Ovdje je Kordić prikazan prilično manjkav - tek u granicama onoga što je dao kao kipar - i ovo nije u cijelosti. Krivnja je bila uglavnom na tehničkim nedostacima.

Slijedeća prostorija koja se nastavlja - četvrti u redoslijedu - zauzeta je sa djelima kipara Deškovića. Glavni akcenat položen je na centralnu figuru "Psa koji si trese buhe" u šivom pokretu sa zahvatnim aspektima sa svih strana, koja je postavljena u sredini prostora. Mali prostor i slaba nepogodna rasvjeta koja pada u pod nisu uvjetovale nikakvu mogućnost, bilo kakovog plastičkog efekta. Ova dvorana je od svih u muzeju najnepogodnija za plastiku. Plastički efekti djelomično su na izloženim stvarima doliveni patinom i siluetom ovih figura, koje su već po svojoj liniji zahvalan materijal za izlaganje i u nepogodnom prostoru.

Dešković je ovdje prikazan sa svojim najmakartnijim motivima, koje je najradje obradjivao - to su psi: manji pas koji vreba divljač pred janom i u sredini prostorije lovački pas koji si otresa buhe. Bilo bi poželjno postaviti ovoga psa, koji sada стоји u centru ovog izložbenog prostora, na takav postamensat na kojem bi se figura mogla okretati na sve strane. Ovo je rijetko uspjela okrugla plastika, koja ima svoj aspekt sa svih strana jed-

nako interesantan.

U njegovom opusu značajna je glava sa smješkom koja ga prikazuje u onom istom tretiranju trenutačnog momenta i raspoloženja, što je toliko markantan kod njegovih pasa. Ostale izložene glave nadopunjaju njegov opus tako, da se iz ovog materijala može dobiti prilično iscrpana slika o njegovom radu. Manjka mnogo toga. Na primjer - njegov poznati "Pijanica", pa poznata figura "Pas na tragu", "Magurac", "Radnik sa konjem" i još par sa sličnim motivima.

Peta dvorana uredjena je sa dječima kipara Turkalja, Penića i Juhna. Prvotni postav ove dvorane bio je Braniš, Jean-Ivanović, Penić, Turkalj, Juhn. Ovaj postav bio bi stilski logičniji, jer i u tretiranju forme i prema opusu samo dvojica bliža su ranije generaciji. U toku samog postava materijal je znatno povećan, naročito za Turkalja i Penića tako, da je bilo potrebno predviđjeti veći prostor za ove majstore. Kako Turkalj, Penić i Juhn čine prilično zatvorenu cjelinu, osim toga bliži su Kršiniću i po formi i po sadržaju, to je prostor rasporedjen tako, da se ova dvorana predviđila za navedenu trojicu majstora i povezala neposredno uz dvoranu Frana Kršinića. Radi toga trebalo je Braniša i Jeana-Ivanovića premjestiti u prvi prostor II. kata. Ovo je ublaženo time, da se na njih nastavlja materijal beogradskih majstora, koji djelomično spadaju u našu stariju generaciju.

Sva tri majstora, čija djela su u ovoj dvorani, uglavnom obraduju ženski akt. Ovaj motiv dominira kod sve trojice i zato cijela ova dvorana nosi dominantu u ženskom aktu. Da bi se izbjeglo tome da taj motiv "prezasi" ovaj izložbeni prostor, stavljeni su drugi motivi na važne akcentuirane točke. Koloristički akcenat postavljen je sa paravanom iza padajućeg muškog akta od Turkalja, iza dvije glave, ruke i grupe

od Penića. Jedna Juhnova glava /portret/ stavljen je na konzolu. Tako su izvjesni akcenti u postavi prebačeni baš na motive koji ne tretiraju ženski akt, da bi se tako uravnotežio materijal u izložbenom postavu.

Cijeli izložbeni materijal u ovoj dvorani je više ili manje komornog karaktera. To su ženski aktovi, majka i dijete, obiteljska grupa, portreti, maska umirućeg, glava starca, detalj ruke i slično. Motivi koji traže u glavnom intimni zatvoreni prostor.

Da bi se ta polučilo u granicama mogućnosti, koja pruža ovaj prostor, načinjen je relativno uspjeli raspored prostora na autore. Sa kombiniranom formom paravana koji obuhvaća dva srednja stupa, optički je razdjeljen cijeli prostor u dva dijela. Desna strana dvorane, koja je nešto sužena sa srednjim paravanom, upotrebljena je za postav Turkalja. I ovdje prevladava ženski akt. Radi toga je najjači akcenat u kompoziciji postava položen na padajući muški akt, koji je neposredno nasuprot ulazu postavljen pred intenzivni koloristički ton dan u paravanu. Ovaj paravan ide do pune visine stropa. On čak i optički djeli dvoranu u dva dijela. Ovo je potencirano i na zavoje, kojega srednji paravan čini prema desnoj strani dvorane i tako je usmjeren posjetioc u tom pravcu – prema djelima Penića.

Prvi dio ove desne strane je nepodesan kao izložbeni prostor, jer nema dovoljno rasvjete /manjka jedan prozor/. Osim toga je desna strana još i znatno tamnija od lijeve. Da bi se ovaj ugao spasio i učinio uporabivim, načinjen je uspjeli pokušaj. Postavljen je na zid zastor u tamnjem tonu, pred kojeg su postavljene na postamentima dve plastike u potpuno bijelom tonu. Time je potenciran kontrast žonova i rasvjete, a prostor je oživio i postao uporabiv za izlaganje.

Srednji paravan, koji je prilično masivan obuhvaća dva srednja stupa. Sa desne strane paravan prelazi

u nišu u kojoj su postavljeni jedna glava starca, jedna glava ranjenika sa aspektom odozgo i jedan akt. Sa ovakvim izborom mogla se polučiti izvjesna živost ne samo u motivima nego i u postavu. Glava starca postavljena je na visinu, sa koje bi bio na nju normalan aspekt. Glava ranjenika omogućila je postav u aspekt odozgo. Time je popunjeno dolnji horizont ovog prostora u kojem je vertikala prilično naglašena. Nešto više postavljeni ženski akt na desno uravnотežio je visine. Visina postamenta kod akta niža je od onoga na kojem je glava starca, ali ipak tako da visina samog akta nadvisuje glavu starca.

Cezura u prostoru Turkalja polučena je akcentuiranim paravanom, koji je dijelio i optički i stvarno ovaj dio dvorane u dva dijela. Ovo je bilo potrebno da se ne dobije jedan dugačak a uzak prostor, koji ne bi bio ugodan ni po svojim razmjerima niti bi omogućavao odgovarajući prostor, pogotovo ne sa tim materijalom kojega je trebalo ovdje postaviti.

Teže je bilo ovu cezuru načiniti u desnom dijelu dvorane. Ovaj prostor već je rasčlanjen sa zaštem u desnom uglu i sa nišom. Zato je postavljen jedan mali paravan, koji po svojim dimenzijama - ne ide iznad visine prozora - djeluje gotovo dekorativno i akcentira figuru, koja stoji pred njim. Kao prodluženje paravana zamišljen je postament, pokriven tekstilom - isti ton i isti materijal kao i paravan - koji je nizak, u visini stolice i postavljen ovdje kao mjesto za sjedenje. Sam postav je ujedno komponiran tako, da bi se odavde, sjedeći na tom postamentu, imalo zadovoljavajući pogled na sve strane u dvorani. Ujedno je vodjeno računa i o pogledu koji se sa ovog mesta pruža na slijedeću dvoranu sa djezinom Kršinića.

Juhn je iscrpno prikazan sa svojim varijaci-

jama ženskih aktova. Ove figure su u glavnom kiparski rješavane. Ovo njegovog opusa, koji je dekorativna keramika, uopće nije ovdje zahtvačen. Materijal je ograničen jedino na čistu plastiku.

D V O R A N A K R Š I N I Ć

Postav dvorane Frana Kršinića bio je teži problem nego se u prvi mih činilo. Dominanta njegovog rada je u prvom redu ženski akt i to napose komponiran za materijal kamena. Naročita značajka i kvaliteta njegovih radova osjeti se tek u materijalu. Trebalo je postaviti dvoranu tako, da se osjeti u njoj značajka njegovog rada pa i materijal koji ovdje manjka. Ali je trebalo pokazati i radove zamisljene i izvedene u drugom materijalu, da se ne dobije utisak jednostavnosti, zatim niz varijantata jednog motiva, ali paziti da se ne dobije dojam dosadnog ponavljanja, i napokon motive drugog žanra sa kojima je Kršinić dao značajne kreacije.

Ponavljanje jednog motiva u varijantama može se izlagati u jednoj dvorani ali uz izvjesnu opasnost, da ovo unese u izložbeni materijal dosadu, a o autoru negativan sud - da sam sebe ponavlja u pomanjkanju invencije za nove motive. Ovo je pogotovo teže kada se to mora riješiti u Sestoj muzejskoj dvorani, gdje je posjetitelj već prilično izmoren i gdje, nakon obilja materijala kojeg se vidi u nizu dvorana, ovakovo ponavljanje jednog motiva u više varijantama može djelovati negativno i temo gdje bi - da to stoji u prvoj i drugoj izložbenoj

dvorani - moglo djelovati interesantno.

U prvoj dvorani imamo ovakav slučaj sa Valdecovim motivima, koji se ponavljaju u četiri, pet i šest varijanata, odnosno razni motivi u istom okviru, stilizirani u jednu cjelinu, u sklopu jedinstvene kompozicije /Valdecove skice i reljefi: "Zanati", "Personifikacija gora" i "Personifikacije rijeka u Hrvatskoj"/. Ovakav izbor, pa i postav materijala keo kod Valdeca, ne bi smio dozvoliti u kasnijim dvoranama ove zbirke, jer bi neсумњиво negativno djelovalo.

Eventualna predpostavka, da posjetioc ulazi u prvu dvoranu moderne zbirke već nakon niza dvorana koje je prošao u drugim zbirkama Gipsoteke ne mjenja u stvari značaj ove prve dvorane. Posjetioc ulazeći u prvu dvoranu moderne zbirke dolazi u posve novi i drugi materijal. Dolazi u potpuno drugo razdoblje od onoga ranije. To je dovoljno da posjetioca osvježi u tolikoj mjeri, da bi mu ovakav materijal u tome postavu mogao izgledati interesantan, a nebi djelovao zamrajuće.

Teže je to bilo u dvorsni Frane Kršinića, koja je šesta u ovoj zbirki. Interesantan motiv "Budjenje", kojeg je Kršinić obrađio u niz varijanata, komponirano za razni materijal, za bronzu i za kamen, prikazan je ovdje sa tri alternative. Svaka alternativa ima svoje značajke i bitno se međusobno razlikuju, premda je nesumnjivo jedan te isti motiv koji se u gradaciji kristalizira do poslednje najsuptilnije alternative koja je zamišljena i u konačnoj formi izvedena u kamenu.

Postav ovih alternativa izведен je tako, da one nisu neposredno povezane u prostoru. Ipak tako, da se uz jednu figuru - uz manju cenzuru - može odmah vidjeti i drugu. Cenzure su potrebne da se ovo ponavljanje motiva osjeti na takav način, koji to nebi nametljivo akcentuirao - da se ne položi tome izričiti akcenat - Ovo je

isto učinjeno i sa figurom Dijane, koja je također dana u dve alternative. U prvoj skici i u drugoj, definativnoj izvedbi za bronzu.

Da bi se dobio pogled na sve ove alternative, načinjeno je mjesto za sjedenje u ovoj dvorani tamo, gdje se može sve ove alternative vidjeti u najboljem aspektu.

卷之三